

LEX ORANDI LEX CREDENDI

Prof. V. ZAGORAC

Uredba o svetom bogoslužju II vatikanskog koncila zacrtala je linije liturgijske reforme u Crkvi. Ta se reforma tiče čitave Crkve. Zato je razumljiv interes koji za tu reformu vlada u čitavoj Crkvi. Više od pola stoljeća liturgijskog pokreta, mnogo uloženog truda i u znanstvenom istraživanju i u pastoralnoj primjeni — i to u doba kad su liturgijski propisi bili gotovo nepremostiva zapreka liturgijskoj pastorizaciji — doprinje lo je nestrpljivom očekivanju Uredbe, i nestrpljivom očekivanju ostvarenja reforme koja je u njoj zacrtana. Reforma s druge strane, da bi ispunila sve ono što se od nje očekuje, traži još mnogo rada i mnogo strpljivosti. Zato se događa da neki pojedinci sami na svoju ruku provode »reformu« liturgije, uvodeći u nju nove obrede i nove obrasce. Drugi ne žele očito ići tako daleko, ali ih novo, više pastoralno tumačenje rubrika dovodi u napast da polako stvaraju svoj lični »proprium« u vršenju liturgijskih funkcija, da se služe vlastitim ili tuđim prijevodima liturgijskih obrazaca koji nisu od Crkve odobreni za liturgijsku upotrebu.

Zadužen sam da se ukratko osvrnem na te pojave.

14. listopada 1968. primio je sveti otac Pavao VI članove Savjeta za provedbu Uredbe o svetom bogoslužju i tom se prilikom osvrnuo baš na ove pojave. Papa otvoreno kaže da ga zabrinjavaju neki postupci u Crkvi. »Ovamo spada prije svega«, kaže Papa, »onaj unutarnji stav kojim mnogi teško podnose sve što god dolazi od crkvenog autoriteta ili što taj autoritet zakonito naređuje. Događa se, dapače, da i same biskupske konferencije u liturgijskim stvarima na svoju ruku idu pre-daleko. Isto se tako događa da se samovoljno poduzimaju eksperimen-tiranja te uvode obredi koji su u očitoj suprotnosti s normama posta-vljenim od Crkve. Kome nije jasno da ovakvi postupci ne samo teško vrijeđaju savjest Kristovih vjernika nego škode i urednom provođenju same liturgijske obnove koja od svih traži razboritost, budnost i na-dasve disciplinu.

Još više nas zabrinjava postupak onih koji bi htjeli liturgijski kult lišiti njegovog sakralnog značaja i stoga krivo misle da ne treba upo-trebljavati posvećenih stvari i predmeta, nego ih zamijeniti stvarima koje služe općoj i profanoj uporabi... Zaista, treba reći da ovakova mišljenja izvrću ne samo pravi značaj svete liturgije nego i pravi po-jam katoličke religije.«

U istom govoru Papa upozorava: »... imajte uvijek pred očima usku vezu kojom je 'lex orandi' Crkve povezan s ostalim područjima

religioznog života, naročito s vjerom, s predajom, s kanonskim pravom«.

I na drugom mjestu: »Drugo je ukloniti iz svetih obreda sve ono što je suvišno, otrcano ili nekorisno, a drugo je opet lišiti liturgiju onih znakova i onog uresa što su, u pravim granicama, naprosto nužni da bi kršćanski puk pravo shvatio one tajne stvari i istine što se kriju pod velom izvanjskih obreda.«¹

Ove riječi sv. oca osim što su vrlo ozbiljne, a to znači da su ga na te riječi ponukali teški prekršaji crkvene discipline i normi kršćanske tradicije, jasno dovode liturgiju u vezu s vjerom Crkve. Time sv. otac podsjeća na poznato načelo Prospera Akvitanskog iz njegovog »Indiculus de gratia Dei«: »Legem credendi lex statuat supplicandi«.

Iz široke problematike odnosa između liturgije i vjere dotaknut ćemo samo neka pitanja odnosa liturgije i crkvenog učiteljstva.

Ako pogledamo Urqdbu o svetom bogoslužju, vidimo da Koncil daje svu vlast u liturgiji onima koji imaju učiteljsku vlast u Crkvi. Član 22, 36, § 3—4, 40, 55, 57. § 2, 101, § 1, jasno nam o tome govori. Osobito ako se sjetimo onoga što precizira član 22. § 3: »Neka nitko drugi (dakako osim onih koji imaju to pravo, a ti su nabrojani u paragrafu 1. i 2: Apostolska Stolica, biskup i zakonito ustanovljeni teritorijalni biskupski skupovi), pa ni svećenik, u liturgiji po svom nahođenju bilo što ne dodaje, ukine ili mijenja.

Ove odredbe imaju svoj teološki temelj.

Sv. Pavao, opominjući Korinćane zbog raznih nereda oko slavljenja Euharistije, piše: »Ja sam primio od Gospodina ono što sam vam predao«, i zatim opisuje obred ustanovljenja Euharistije. A nakon još nekih upozorenja dodaje na kraju: »Ostalo ću urediti kada dođem«. Pavao jasno razlikuje svoje odredbe od onoga što je primio od Gospodina. Riječi, naime, »primio sam od Gospodina« ne znače da je te obrede Pavao primio od proslavljenoga Krista u viđenjima. Pavao nikada ne temelji liturgijske uredbe na viđenjima, nego na predaji.³ Dakle, smisao Pavlovih riječi jest: euharistijska večera, tj. čini i riječi što obredu pripadaju, potječu od Gospodina. Pavao to drži Gospodinovom predajom. Gospodin je riječima: »Ovo činite na moj spomen« ustanovio i započeo liturgijsku predaju. To govori molitva Hanc igitur na Sveti četvrtak: »Dominus noster Iesus Christus tradidit discipulis suis Corporis et Sanguinis sui mysteria celebranda — Gospodin naš Isus Krist predao je svojim učenicima misterije svoga Tijela i Krvi da ih slave«.

To je očeva predaja izrazila preko pera Augustinova, koji uz ono što je u Pismu zapisano navodi još i: »illa quae non scripta sed tradita custodimus« (ono što držimo, a što nije napisano nego predano)⁴, a to je po Augustinu slavljenje misterija Kristove Muke, Uskrsnuća i Uzašašća te dolaska Duha Svetoga, održavanje posta u određene dane, način i disciplina primanja Tijela i Krvi Kristove itd. Dakle, sveti obredi. Riječ predaja (paradosis — traditio), bila je u prvim stoljećima kršćanstva toliko vezana uz liturgiju da se može reći kako je predaja u tim

1. L'Osservatore Romano od 16. listopada 1968.

2. Revue Bénédictine 39 (1927) 198—226; 41 (1929) 156—170.

3. G. KITTEL, ThWNT, II, 175.

4. Ep. 54, PL 33—200.

stoljećima značila prvenstveno svete obrede. To najjasnije potvrđuje Hipolit. On svojoj knjizi daje naslov jednostavno: *Paradosis apostoliké* — Apostolska predaja, a u njoj opisuje samo svete obrede Crkve. I u prologu svoje knjige kaže da je ovom knjigom došao »ad verticem traditionis« — do najviše točke predaje.⁵

Liturgija je, dakle, u svojoj biti dio kršćanske predaje i to ne bilo kakav dio, nego eminentni dio kršćanske predaje. Ne samo u tom smislu da biti kršćanske religije pripada i neka liturgija, nego da je ova određena liturgija u svojoj biti, tj. u svojim bitnim obredima i formulama, sastavni dio kršćanske predaje.

Takvom su je Oci smatrali i zato su se na nju pozivali isto tako kao i na Sveto pismo. Nije samo Prosper Akvitanski onaj koji, slijedeći u tome Augustina, brani katoličku nauku o milosti iz načina kako je Crkva molila nego su to i Tertulijan, Epifanije i Jeronim. Bazilije se uvodeći novu doksologiju: »Slava Ocu i Sinu Duhu Svetomu«, — namjesto prije toga općenito upotrebljavane na Istoku: »Slava Ocu po Sinu u Duhu Svetomu«, a koju su subordinacionisti tumačili u smislu svoje nauke, poziva na obred Krštenja. »Samu ispovijest vjere u Oca i Sinu u Duhu Svetomu«, a koju su subordinacionisti tumačili u smislu ako smo je primili iz krsne predaje po liturgijskom obredu, i jer je nužno da vjerujemo kako se krstimo, treba da i ispovijest vjere činimo sukladno krštenju; neka nam dakle protivnici dopuste da iz samoga obreda izvedemo doksologiju koja se podudara s krsnom ispovijesti vjere.«⁶

Uredba o svetom bogoslužju u čl. 33. kaže: »Iako je liturgija u prvom redu štovanje božanskog veličanstva, ipak sadrži i mnogo pouke za vjerni puk.« U liturgiji Bog govori svojemuku, a Krist još i sada naviješta evanđelje. Sa svoje strane puk Bogu odgovara pjevanjem i molitvom. Čak i molitve što ih Bogu upravlja svećenik, koji u Kristovo ime predsjedava skupu, on izgovara u ime čitavog svetog puka i svih koji stoje naokolo. Krist i Crkva napokon su izabrali i vidljive znakove kojima se služi sveta liturgija da označi nevidljive božanske stvarnosti. Dakle, ne samo kad se čita ono »što je napisano nama za pouku« (Rim 15, 4) nego i kad Crkva moli ili pjeva ili vrši obred — hrani vjeru onih koji sudjeluju.

Poučna vrijednost čitanja biblijskih pjesama je očita. To su tekstovi uzeti neposredno iz Sv. pisma. A ostali liturgijski tekstovi, koje je Crkva sastavila, predstavljaju komentar tih biblijskih tekstova. Crkva naime, kad stvara liturgijske formule, hoće tim formulama onu sakramentalnu vlast koju od Krista prima ne samo prenositi nego i tumačiti. Crkva nikada ne prenosi Božjih darova ljudima a da ih ujedno i ne tumači. Duhovna dobra ne djeluju magički, nego traže shvaćanje i slobodni pristanak. Čitanje u liturgiji naviještanje je misterija koji se sada u obredu vrši. Obred je, dakle, ispunjenje naviještene Riječi.⁷ A liturgijski tekstovi, sastavljeni od Crkve, predstavljaju vezu između Riječi

5. *La Tradition Apostolique de Saint Hippolyte*, izd. B. Botte (Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen, Heft 39), Münster 1963, 2—5.

6. *De Spiritu Saucto*, PG 32—193.

7. Th. MAERTENS, *Pastorale de la Messe à la lumière de la tradition* (Paroisse et Liturgie, Collection de Pastorale liturgique, No 22.), Bruges 1964, 78—79.

i obreda; oni hoće i trebaju pokazati kako se ovim obredom danas ispunja naviještena Riječ.

I ovo naučavanje, ovo tumačenje Pisma što je sadržano u liturgiji, nije naučavanje i tumačenje neke privatne osobe. Papa Pio XI kaže: »Liturgija je nešto vrlo veliko. Ona je najvažniji organ redovnog naučavanja Crkve... Liturgija nije naučavanje ovoga ili onoga čovjeka, nego naučavanje Crkve.«⁸

Liturgija nije jedini način redovnog naučavanja Crkve. Crkva povijeda, rasvjetljuje Kristov misterij na različite načine: enciklikama, katehezom, predavanjima u školama i na raznim skupovima. No dok svi ovi oblici naučavanja zahvaćaju tek mali dio vjernika, liturgija ih okuplja ako ne sve, bar daleko više od svih drugih.⁹ Osim toga, dok drugi oblici naučavanja Crkve idu direktno za tim da pruže i poznavanje kršćanskog misterija, dakle direktno imaju u vidu samo razum čovjeka, liturgija sa svoje strane hoće pokrenuti čitavog čovjeka. Ako pogledamo samo tekstove rimske liturgije, vidimo da u njoj prevladavaju tekstovi što izražavaju volju, želje, molbe, zahvaljivanje, kajanje, nadu, ljubav itd., a manje tekstovi što pružaju samo neki pojmovni sadržaj. Sama literarna struktura tekstova: himne, psalmi, kantioi, sekvence, antifone i molitve s raznovrsnim smislom — pokazuju njihovo usmjerenje k tome da djeluju na čitavoga čovjeka, da stave u pokret sve njegove moći.¹⁰ Sve to pokazuje, s druge strane, da didaktički vid nije liturgiji primaran, nego da je podređen. On služi primarnom da bi ga rasvijetlio, da bi mu dao biblijsku i teološku bazu. To lijepo odsijeva iz same strukture liturgije Riječi, kao najvažnijeg poučnog dijela liturgije. Tu iza čitanja slijedi pjesma, iza evanđelja i homilije ispovijest vjere i nakon svega molitva vjernih. Naviješteni misterij pretvara se odmah u molitvu, u direktni govor Bogu. No to upravo daje naučavanju liturgije daleko veću djelotvornost nego što je ima ijedan drugi oblik naučavanja. Ono prestaje biti teoretsko izlaganje, ono postaje životna stvarnost, ono se ne sluša samo nego odmah primjenjuje i živi.

Ta dostupnost liturgije najširem krugu kršćanskog naroda i njezina izvanredna didaktička djelotvornost bile su uzrokom da su pobornici najrazličitijih učenja u Crkvi nastojali svoje ideje unijeti u liturgijske obrede. Znali su da će tako najsigurnije postići svoj cilj. No s druge strane, upravo zbog toga, bila je liturgija predmet neprestane brige Crkve. Koncil afričke Crkve i njihovi mnogobrojni kanoni što se odnose na liturgiju, svjedoče nam o tome. Isto tako i koncili hispanске Crkve kao i one u Galileji. Liturgijska reforma Tridentskog koncila i konačno II vatikanskog, koji je na djelu u ove naše dane, samo su nastavljanje jedne te iste stalne brige Crkve za liturgiju.

Iz gornjeg izlaganja možemo izvesti ove konkretne zaključke:

1. Liturgija nije nikakav ljudski izum. Ona je misterij Božjega spasenja što nam ga je Krist objavio i predao. Zato liturgiji treba pristupati sa strahopoštovanjem. U čl. 22. Uredbe o svetom bogoslužju, koji smo već jednom naveli: »Neka nitko drugi, pa ni svećenik, u liturgiji po svom nahodanju bilo što ne doda, ukine ili mijenja«, osjeća se

8. C. VAGAGGINI, *Il senso teologico della liturgia*, Roma 1964, 479.

9. PAPA PIJO XI, *Quas Primas*, AAS 17. (1925) 603, cit. prema C. VAGAGGINI, n. dj, 485.

10. C. VAGAGGINI, n. dj, 479—485.

zato prizvuk zaključnih riječi Ivanova Otkrivenja: »Tko ovom što nadoda, Bog će mu dodati zla opisana u ovoj knjizi; a ako što oduzme... Bog će mu oduzeti njegov dio od drveta života i od svetoga grada«... (22, 18—19).

2. Ako je liturgija u svojoj biti stvarnost objavljenog reda, onda je po sebi jasno da vlast uređenja i tumačenja liturgije pripada onima u Crkvi koji imaju vlast tumačenja objave. Oni su tu svoju vlast kroz povijest vršili i vrše je okružujući Kristov misterij obredima, čitanjima, pjesmama i molitvama, u kojima daju autentično tumačenje toga misterija. To nam, s jedne strane, pokazuje što znači svako uvođenje novog obreda ili formule u liturgiju sa strane bilo koga osim crkvenog učiteljstva. Znači miješati se u ono za što nije pozvan i za što nema dara. Znači nametati svoja osobna gledanja zajednici na štetu autentičnog učenja Crkve. A koga zanima naše mišljenje? Kome je mjerodavan naš ukus? Božji narod očekuje i traži od nas to da mu protumačimo i dademo ono što je od Gospodina, ono što je kroz vjekove sačuvala Crkva i što je ona u svako vrijeme izražavala obredima i molitvama, što su tom vremenu najjasnije otkrivali smisao Kristovog misterija, koji kroz sva vremena i pod velom različitih pojava oblika ostaje jedan isti. Božji narod i danas očekuje novu, obnovljenu liturgiju, ali takvu iza koje stoji crkveno učiteljstvo koje svojim autoritetom svjedoči da je u toj liturgiji sačuvana nepovrijeđena predaja Krista i apostola.

S druge strane, time nam se ukazuje put vlastitog razumijevanja liturgije i tumačenja liturgije drugima, tumačenja na koje nas Uredba o svetom bogoslužju obvezuje. Cl. 19. propisuje: »Neka pastiri dušaravno i strpljivo nastoje oko liturgijskog odgoja i djelatnog, unutarnjeg i vanjskog, sudjelovanja vjernika... vršeći tako jednu od glavnih dužnosti vjernog djelatelja Božjih otajstava.« Hoćemo li da to naše tumačenje bude zaista istinito, moramo ga temeljiti na onom tumačenju što ga, doduše zbijeno, daje Crkva u samoj liturgiji. Čitamo li govore sv. Leona Velikog, nalazimo u njima mnoštvo liturgijskih formula, koje inače nalazimo u najstarijim rimskim liturgijskim knjigama. Bez obzira na to što je Leon napisao i govore i molitve, vidi se kako je u svojim govorima htio rasvijetliti onu nauku koja je na zbijen način, vlastit rimskim liturgijskim formulama, bila sadržana u obrascima liturgije toga dana.

3. Posebna snaga i djelotvornost, što je nauka sadržana u liturgiji ima kod kršćanskog naroda, još nas više obvezuje da odustanemo od svih naših eventualnih osobnih »proprija«, koje smo možda sami sebi stvorili. Svaki od njih znači izvjesnu opasnost za vjeru naroda. Svaki od njih znači opasnost krivotvorenja autentične Gospodinove predaje.

SUMMARIUM

Liturgia in sua essentia ab ordine revelato pendet. Immo est pars Traditionis. Ideo moderatio et interpretatio Liturgiae magisterium Ecclesiae spectat. Hoc munus auctoritas Ecclesiae implet instituendo ritus et formulas, quibus Mysterium Christi, quod in Liturgia continetur, celebratur et modo essentiali interpretatur. Quae interpretatio auctoritatem magisterii ordinarii Ecclesiae possidet. Ideo omnis introductio novi ritus aut novae precis in Liturgiam, praeter auctoritatem ecclesiasticam, secum fert periculum pro fide populi Christiani.